

TADBIRKORLIK FAOLIYATIDA INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARINI HIMOYA QILISH

Jumayev Mahmud Anvar o'g'li

Toshkent International University

3-kurs 3-23-guruh talabasi

Jumayevmaxmud72@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18240829>

Annotatsiya

Mazkur maqolada tadbirkorlik faoliyatida intellektual mulk obyektlarini huquqiy himoya qilish masalalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda intellektual mulk tushunchasi, uning asosiy turlari hamda tadbirkorlik subyektlari faoliyatidagi o'rnini yoritilgan. Shuningdek, intellektual mulk obyektlarini himoya qilishning huquqiy mexanizmlari, huquqbuzarliklarning oldini olish masalalari va mavjud muammolar ko'rib chiqiladi. Maqolada biznes huquqi doirasida intellektual mulkni samarali himoya qilish orqali tadbirkorlik faoliyatining barqarorligini ta'minlashga doir ilmiy xulosalar bayon etiladi.

Kalit so'zlar: intellektual mulk, tadbirkorlik faoliyati, mualliflik huquqi, sanoat mulki, huquqiy himoya, biznes huquqi.

Annotation

This article analyzes the issues of legal protection of intellectual property objects in entrepreneurial activity from both theoretical and practical perspectives. The study examines the concept of intellectual property, its main types, and its role in business activities. In addition, legal mechanisms for protecting intellectual property, prevention of infringements, and existing challenges are discussed. Within the framework of business law, the article presents scientific conclusions aimed at ensuring the sustainability of entrepreneurial activity through effective protection of intellectual property rights.

Keywords: intellectual property, entrepreneurial activity, copyright, industrial property, legal protection, business law.

Аннотация

В данной статье рассматриваются вопросы правовой защиты объектов интеллектуальной собственности в предпринимательской деятельности с научно-теоретической и практической точек зрения. В исследовании раскрываются понятие интеллектуальной собственности, ее основные виды и значение в деятельности субъектов предпринимательства. Также анализируются правовые механизмы защиты интеллектуальной

собственности, проблемы предупреждения правонарушений и существующие недостатки правоприменительной практики. В рамках бизнес-права формулируются научные выводы, направленные на обеспечение устойчивости предпринимательской деятельности посредством эффективной защиты интеллектуальных прав.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, предпринимательская деятельность, авторское право, промышленная собственность, правовая защита, бизнес-право.

Zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida intellektual mulk tadbirkorlik faoliyatining eng muhim strategik resurslaridan biri hisoblanadi. Innovatsiyalar, yangi texnologiyalar, dasturiy mahsulotlar, tovar belgilari va mualliflik asarlari tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu bois, intellektual mulk obyektlarini samarali huquqiy himoya qilish masalasi biznes huquqi doirasida dolzarb yo'nalishlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Globalashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida tadbirkorlik faoliyatida intellektual mulk obyektlaridan noqonuniy foydalanish holatlari tobora ko'payib bormoqda. Plagiat, qalbakilashtirish, mualliflik huquqlarining buzilishi va tijorat sirlarining oshkor etilishi tadbirkorlarning iqtisodiy manfaatlariga jiddiy zarar yetkazadi hamda sog'lom raqobat muhitini izdan chiqaradi. Natijada, intellektual mulk huquqlarini himoya qilishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish va ularni amaliyotda qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan islohotlar jarayonida intellektual mulkni huquqiy muhofaza qilish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Biroq amaliyotda ushbu sohada muayyan muammolar, jumladan huquqiy savodxonlikning yetarli emasligi va huquqni qo'llashdagi kamchiliklar saqlanib qolmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi tadbirkorlik faoliyatida intellektual mulk obyektlarini himoya qilishning huquqiy asoslarini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqishdan iborat.

Mazkur tadqiqotda tadbirkorlik faoliyatida intellektual mulk obyektlarini himoya qilish masalalarini chuqur o'rganish maqsadida umumilmiy va maxsus huquqiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Jumladan, tahlil va sintez usullari orqali intellektual mulk tushunchasi, uning turlari hamda biznes huquqidagi o'rni nazariy jihatdan tizimlashtirildi [1]. Ushbu usullar mavzuning konseptual asoslarini aniqlashga xizmat qildi. Shuningdek, taqqoshlama-huquqiy usul yordamida O'zbekiston Respublikasining intellektual mulkka oid qonunchiligi va

huquqni qo'llash amaliyoti o'rganildi hamda ularning o'ziga xos jihatlari tahlil qilindi [2]. Bu usul tadbirkorlik faoliyatida intellektual mulkni himoya qilish mexanizmlarining samaradorligini baholash imkonini berdi.

Tadqiqot jarayonida mantiqiy-huquqiy tahlil va umumlashtirish usullaridan foydalanilib, intellektual mulk huquqlarining buzilishiga olib keluvchi omillar aniqlashtirildi va ularning oldini olishga doir ilmiy xulosalar shakllantirildi [3]. Bundan tashqari, normativ-huquqiy hujjatlar va ilmiy adabiyotlar tahlili asosida tadbirkorlik subyektlarining intellektual mulk sohasidagi huquqiy savodxonligini oshirish zarurati asoslab berildi [4].

Qo'llanilgan metodologiya tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini ta'minlash va mavzuni har tomonlama yoritishga xizmat qildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, intellektual mulk obyektlarini samarali himoya qilish tadbirkorlik faoliyatining barqaror rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Tovar belgilari, mualliflik huquqi obyektlari, patentlar va tijorat sirlari tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini oshiruvchi asosiy omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu obyektlarning huquqiy jihatdan himoyalanganligi tadbirkorlarning bozordagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qiladi.

O'rganishlar shuni aniqladiki, intellektual mulkni huquqiy muhofaza qilish bo'yicha normativ-huquqiy baza mavjud bo'lsa-da, amaliyotda huquqbuzarlik holatlari saqlanib qolmoqda. Xususan, mualliflik huquqlarining buzilishi, qalbakilashtirilgan mahsulotlar muomalasi va noqonuniy foydalanish holatlari tadbirkorlarning moliyaviy manfaatlariga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holat huquqni qo'llash mexanizmlarini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, tadbirkorlarning intellektual mulk sohasidagi huquqiy savodxonligi yetarli darajada emasligi ularning huquqlarini samarali himoya qilishga to'sqinlik qilmoqda. Ko'plab tadbirkorlik subyektlari intellektual mulk obyektlarini o'z vaqtida ro'yxatdan o'tkazmasligi natijasida huquqiy himoyadan mahrum bo'lmoqda. Shu bilan birga, sud amaliyotida intellektual mulk bilan bog'liq nizolar sonining ortib borayotgani mazkur sohada huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish zaruratini tasdiqlaydi. Umuman olganda, olingan natijalar intellektual mulkni himoya qilish tadbirkorlik faoliyatining muhim sharti ekanligini ko'rsatdi.

Tadqiqot natijalari tadbirkorlik faoliyatida intellektual mulk obyektlarini himoya qilish masalasi nafaqat huquqiy, balki iqtisodiy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Intellektual mulkning samarali muhofazasi tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini oshirib, innovatsion faoliyatni

rag'batlantiradi. Shu bilan birga, intellektual mulkni yetarli darajada himoya qilmaslik tadbirkorlik faoliyatining barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, amaldagi huquqiy mexanizmlar mavjud bo'lsa-da, ularning amaliy qo'llanilishida muayyan kamchiliklar uchramoqda. Xususan, huquqbuzarliklarning oldini olish, nizolarni tezkor hal etish va intellektual mulk obyektlarini ro'yxatdan o'tkazish jarayonlarida byurokratik to'siqlar saqlanib qolmoqda. Bu holat tadbirkorlar uchun qo'shimcha vaqt va moliyaviy xarajatlarni keltirib chiqaradi. Umuman olganda, intellektual mulk obyektlarini samarali himoya qilish tadbirkorlik muhitini barqaror rivojlantirish va sog'lom raqobatni ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Mazkur maqolada tadbirkorlik faoliyatida intellektual mulk obyektlarini himoya qilishning huquqiy jihatlari tahlil qilindi hamda ushbu sohaning zamonaviy biznes rivojidagi o'rni yoritildi. Tadqiqot davomida intellektual mulk obyektlari tadbirkorlik subyektlarining muhim iqtisodiy resursi ekanligi, ularni samarali himoya qilish esa innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash va bozor raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qilishi aniqlandi.

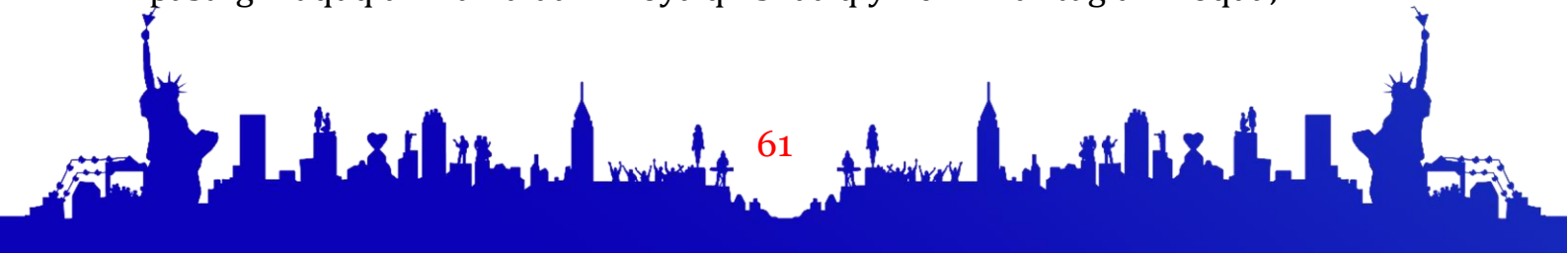
O'rganishlar shuni ko'rsatdiki, intellektual mulk huquqlarining yetarli darajada himoyalansizligi tadbirkorlik faoliyatida turli nizolar, moliyaviy yo'qotishlar va innovatsion tashabbuslarning susayishiga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, amaldagi huquqiy mexanizmlar mavjud bo'lishiga qaramasdan, ularning samaradorligini oshirish zarurati saqlanib qolmoqda. Ayniqsa, huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirish, tadbirkorlarning huquqiy xabardorligini oshirish va intellektual mulk obyektlarini muhofaza qilish bo'yicha institutsional mexanizmlarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadbirkorlik faoliyatida intellektual mulk obyektlarini himoya qilish amaliyotida mavjud muammolar

Tadbirkorlik faoliyatida intellektual mulk obyektlarini himoya qilish amaliyotini tahlil qilish natijasida bir qator muammolar mavjudligi aniqlandi. Jumladan:

birinchidan, intellektual mulk obyektlarini himoya qilish bo'yicha vakolatli organlar faoliyatining yetarli darajada muvofiqlashtirilmaganligi huquqiy himoya samaradorligini pasaytirmoqda;

ikkinchidan, intellektual mulk huquqlariga oid normativ-huquqiy hujjatlarning murakkabligi va tadbirkorlar uchun tushunarlik darajasining pastligi huquqlarni amalda himoya qilishda qiyinchiliklar tug'dirmoqda;

uchinchidan, patent, tovar belgisi va mualliflik huquqlarini ro'yxatdan o'tkazish jarayonlarining uzoq davom etishi va byurokratik tartib-taomillar tadbirkorlik tashabbusini susaytirmoqda;

to'rtinchidan, intellektual mulk obyektlariga nisbatan huquqbuzarliklar, jumladan kontrafakt mahsulotlar aylanmasining keng tarqalganligi tadbirkorlarning iqtisodiy manfaatlariga jiddiy zarar yetkazmoqda;

beshinchidan, sud amaliyotida intellektual mulk nizolarini ko'rib chiqishda yagona va barqaror yondashuvning shakllanmaganligi huquqni qo'llash amaliyotida noaniqliklarga olib kelmoqda;

oltinchidan, tadbirkorlarning intellektual mulk huquqlari sohasidagi huquqiy bilim va madaniyat darajasining yetarli emasligi huquqlarni o'z vaqtida himoya qilmaslik holatlariga sabab bo'lmoqda;

yettinchidan, raqamli muhitda intellektual mulk obyektlarini himoya qilish mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi noqonuniy nusxalash va tarqatish holatlarining ko'payishiga olib kelmoqda;

Mavjud muammolarni bartaraf etish bo'yicha takliflar

Yuqorida qayd etilgan muammolarni bartaraf etish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq:

birinchidan, intellektual mulk obyektlarini himoya qilish bo'yicha vakolatli davlat organlari faoliyatini muvofiqlashtiruvchi yagona institutsional mexanizmni takomillashtirish lozim;

ikkinchidan, intellektual mulk huquqlariga oid normativ-huquqiy bazani soddalashtirish va tadbirkorlar uchun tushunarli shaklda izohlar bilan ta'minlash zarur;

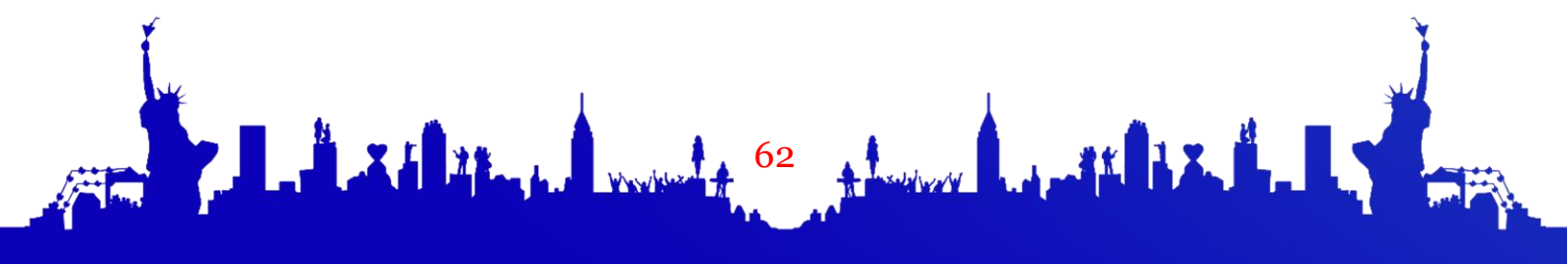
uchinchidan, patentlash va ro'yxatdan o'tkazish jarayonlarini to'liq raqamlashtirish hamda ularning muddatlarini qisqartirish taklif etiladi;

to'rtinchidan, kontrafakt mahsulotlarga qarshi kurashish bo'yicha nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va javobgarlik choralari qat'iylashtirish lozim;

beshinchidan, sudlarda intellektual mulk nizolarini ko'rib chiqishga ixtisoslashgan sudyalarning institutini rivojlantirish zarur;

oltinchidan, tadbirkorlar uchun intellektual mulk huquqlari bo'yicha doimiy o'quv va maslahat dasturlarini joriy etish orqali huquqiy savodxonlikni oshirish maqsadga muvofiq;

yettinchidan, raqamli muhitda mualliflik va turdosh huquqlarni himoya qilishga qaratilgan zamonaviy texnologik vositalarni joriy etish lozim;

sakkizinchidan, intellektual mulk huquqlarini buzganlik uchun javobgarlik choralarini mutanosiblik va samaradorlik prinsiplari asosida qayta ko'rib chiqish zarur;

to'qqizinchidan, intellektual mulk obyektlarini himoya qilish bo'yicha yagona elektron monitoring va murojaat tizimini yaratish taklif etiladi;

o'ninchidan, xalqaro intellektual mulk tashkilotlari tajribasini milliy qonunchilikka bosqichma-bosqich implementatsiya qilish orqali himoya tizimini takomillashtirish lozim.

Xulosa qilib aytganda, tadbirkorlik faoliyatida intellektual mulk obyektlarini samarali himoya qilish tizimini takomillashtirish innovatsion rivojlanishni rag'batlantirish, investitsiya muhitini yaxshilash va tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'lib, intellektual mulk sohasidagi huquqiy islohotlarni amalga oshirishda qo'llanishi mumkin

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi nashri, amaldagi tahrir.
2. O'zbekiston Respublikasining "Intellektual mulk to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019-yil (o'zgartirish va qo'shimchalar bilan).
3. Islomov, B. B. (2020). Biznes huquqi: darslik. – Toshkent: TDYU nashriyoti.
4. Karimov, A. A. (2021). Tadbirkorlik faoliyatida intellektual mulk obyektlarini huquqiy muhofaza qilish masalalari. Huquq va qonun ustuvorligi jurnali, 3(2), 45–52.

